

משרד החינוך והתחבובות - המחלקה לתרבות חורגית

ציליז וזנזות ל ע ר ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ג ע
ערוכים ביוזמת מחמה ליבוביץ
שנת העשרים

דברים (תשכ"א)

הפטרה לשבת חזון
ישעיה פרק א'

א. שמעו שמיעו והאזינו ארצי

ראב"ע ד"ה שמעו: יש מלים בגזרות מסמנות והם פעלים, כמר "והאזינו ארצי" והטעם "הטל אזן".
והנה איך הפרש על דרך הפשט בין "שמעו" ובין "האזינו", והחל לקרא העמים שתקיעו משה לישראל (דב' ד כ"ו) "כי אבד תאבדון" והנה בא העת.
אבן כספי ד"ה שמעו שמיעו: אין התחכמות בהיות זה הדבור חלוף דברי משה, כי הפל עולה לענין אחד, ורבים כן למאות ולאפנים, וישעיה אמר: ערו (כ"ח כ"ג) "האזינו ושמעו קולי, הקשיבו ושמעו אמרתי".

- 1) לטעם מהו מוסיף הראב"ע את המלים "על דרך הפשט" וכן לפי דעתו כל פרושיו "על דרך הפשט" הם?
- 2) מה רצה להוכיח באמצעות דב' ד' כ"ו?
- 3) הסבר את דברי אבן כספי הראשונים (עד "לענין אחד")
- 4) מי הם ה"רבים" הנמצאים "למאות ולאפנים"?
- 5) מה רצה אבן כספי להוכיח באמצעות ישעיה כ"ח כ"ב?
- 6) במה יש לראות בפרושו את תפעת פרושו של ראב"ע?

ב. ידעו סוד קונתו וחמור אבוס בעליו
ישראל לא ידע עמי לא התבונן.

רש"י: (ע"פ ה'הוצאה חמדעית של מאהרשן) מכיר השור קונתו, מוראו עליו ולא שנה משה שגזרתי עליו, לומר: "איני חורש היום" וחמור לא אמר לבעליו: "איני מוען והינות". ומה אלו שבראו לשמשכם ואינם לא לקבלו שכר או יזכו, ולא לשלום פורענות או חוטאים, לא שנו את מידתם שגזרתי עליהם, וישראל - אטם זוכים מקבלים שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות "לא ידעו" - לא אבו לידע, ידעו ודעו בעקב ו"עמי" לא נתן לב להתבונן.

רד"ק: זכר הבהמת שהן גדלות עם האדם לעבודתו, ואע"פ שאינם בני דעת, בכח החכמה יש בהם לרחוק מן הבזק ולקרב אל התועלת וכיחו מי שישגיב להם חסיד, והם הבעלים ושבים לבייתם ולמקום מאכלם כשבאים ממלאכתם.

ואין פירוש "קונתו" - קונה אותו בדמים לבד, אלא-המגדלו ועושה לו צרכיו חסיד, וכן (דברים ל"ב) "הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך", וכן (בר' יד) קונה שמיעו וארץ. ופירוש "אבוס" - מקום מאכל.

והנה אלה כבהמת, ואע"פ שאין בהמת מכירים המגיב להם, וישראל שהם עמי, שקניתיים מבית עבדי, הם לא ידעו כי אבן חמטיב להם, ונתתי להם ארץ בחלה וגרשתי גרזים מפניהם; שאם הכירו זה לא עזבונו ולא עבדו אלוהים אחרים במקומי.

סד"ל: האבוס איבנו מקום מאכל הבהמה אבל הוא הגורן, מקום דישת הדגן. והמלה בגזרת משרט בוס, שענינו כמו דוש, על שם שדשים בו.

וכן כאן "ידע שוך קונתו וחמור אבוס בעליו", אין הכונה שהחמור יודע מקום מאכלו, אלא מקום עבודתו, כלומר: החמור מכיר כשהוא בגורן כי צריך הוא לעבוד ולדלו כי העבודה טובה היא לו, כי מלאכת הדישה שכרה עמה, והיא האכילה כמו שכתוב (דברים כ"ה ב') "לא תחסום סור בדישו".

והנה השור והחמור עובדים בעליהם לתקות שכר ומכירים, כי עבודתם טובה היא להם, וישראל לא ידעו ולא יבינו כי עבודת ה' וההליכה בדרכיו היא חייבת והצלחתם.

מלבי"ם: "אבוס" שיה בסמוך ובנפרד והבדלו מן מכלא אורוה ורפת, כי שם אבוס מורה על הכלי שבו נותנים בליל אמוץ לפטום הבהמה ורוצים להשמינה, (ולכן שור מפותם בקרא "שור אבוס" (משלי ט"ו)... הלא ראינו שני מיני ההכרות האלה נחוצים גם בטבע בעלי החי הבלתי מדברים, כי השור יכיר את בעליו רק ע"י שקנה אותו בלבד, והחמור שאין לו הכרה כל כך, על כל ענים יכירוהו ע"י שנותן לו באבוס לאכול.

אבל "ישראל לא ידע" - בעת שקראתי אותם בטם "ישראל" לאות שהם חלקי וקניני ועבדי
הם; והיה להם להכיר בעליהם כסור, מכל מקום לא רצה לידע.
וגם "עמי" בעת שרוממתי אותם מכל העמים במה שקראתי "עמי ובחלתי" והיה להם להכיר
על כל פנים הטובה הפדעית כחסור, מכל מקום "לא התגבון" - לא רצת להבין.

- (1) הסבר מהו ההבדל ביניהם בהבנת "מותר האדם מן הבהמה"?
- (2) הסבר מהו ההבדל ביניהם בתפיסת חסאם של ישראל מעליהם סוכיח הנביא את ישראל בפסוק זה?
- (3) לאיזה צורך מוסיף רש"י על חמלם "לא ידע" - "ידעו ודעו בעקב" מה תיקן בזה?

הטרה בין שני הפסוקים הנאים בדברי יסעיהו ובדברי ירמיהו.

ירמיהו ה' ד'
גם חסידה בטמים ידעה מרעדיה
ותורי וסיס ועגור סמרו את עת באנה
ועמי לא ידעו את מספטי ה'

ירמיהו ה' ד'
גם חסידה בטמים ידעה מרעדיה
ותורי וסיס ועגור סמרו את עת באנה
ועמי לא ידעו את מספטי ה'

מלבי"ם לירמיהו ט: הם גרועים אפילו מעליהם, שהעופות מרגישים את בוא החרף והשלג,
עת לא למצוא מחסה ומזון ומתרחקים אל אל הארצות חסות ולא ישרבו עד בוא האביב,
ועמי לא ידעו את מספטי ה', להבין את הרעה אשר יבא עליהם, גלדפת אמן מעונש
ולעזוב להם הקע, לפני בוא יום המספת.

חחולל להסביר את ההבדל שבין שני הצביאים ולא כפי שהסביר המלבי"ם?

ישראל לא ידע עמי לא החבורה.
אבו כספילא ידע, לא החבורה, הטעם: לא ידע קונחו ולא החבורה בעליו, והכל כפל ענין
במלים טובות.
וגם בזה ולדומה לזה שכל ספרי הקודש מלאים מזה, אין החכמות לתת טעמים וטבות,
רק השתבשות.

שד"ל וכו' (ישעיה ב"ו) "צופנה ערבים כלם לוג ידעו". וכן (חללים פ"ב ה) "לא ידעו
ולא יבינו" - אין בהם דעה ובינה אף כאן "לא ידע" - אין בו דעה.
"לא החבורה" - אין בו תלונה והתגבנות, והכונה (כדברי רש"י) אין בהם
הבונה לדעת, כל עבודת ה' היא טובתם.

- 1. מה הקושי (או הקשיים) לפני המפרשים בפסוקנו?
 - 2. מה ההבדל בין החטובות הנחנות ע"י שני המפרשים לקשיים הנ"ל?
 - 3. הסבר בדברי אבן כספי האחרונים.
"וגם בזה" - מה הוא "גם"?
- "וכל ספרי הקודש מלאים מזה" - מה הוא "מזה"?

ה' ארצכם - שמטה
ארטתם לנגקכם - זרים אוכלים אותה
רטמטה - כמחפכת זרים

- 1. מה בין "ארצכם" לבין "אודממכם"?
- 2. שד"ל ד"ה זרים ארכלום אותה; אנשים אכזרים, כי "זר" ואכזר
שרם אחך לתם, כפי "אמזה" מורכב סך "אך זר" וענינו מי שאינו
מרחם על בני אדם ואינו אוהב להם, אלא כמו זר בחשבון.
ואחר שאמר "זרים אוכלים" שהוא נכרים, חזר ואמר "זרים" לחוראה
אתרת והוא דרך צחות ורבים כן.
מצא ביסעיה לטון "צחות כזר"!
3. האם סמיכות "כמחפכת זרים" דומה לסמיכות של (דב' כ"ט כ"ב)
כמחפכת סודם - או כמסיכות (עמוס ד' י"א) "כמחפכת אלוקים"?